

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษา ปรับปรุงการศึกษา ให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงของ เศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น ประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและ วัฒนธรรม ของชาติ ส่งผลให้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อ เป็นแม่บทในการจัดการศึกษาตามที่รัฐธรรมนูญ ได้กำหนดไว้ โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 และจากพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนด จุดมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาว่าต้องเป็น ไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวการจัดการศึกษายังให้ ความสำคัญแก่ผู้เรียนทุกคน โดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่ต้อง กำหนดให้ดำเนินการ คือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมี ความสุข (มาตรา 23 ข้อ (5)) ทั้งนี้การจัดกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

การบริหารจัดการด้านการศึกษาควร ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม แห่งชาติฉบับที่ 9 ที่มุ่งการพัฒนาสังคมสู่สังคมคุณภาพ ภูมิปัญญาและการเรียนรู้สู่สังคม สมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและระดมสรรพกำลังเพื่อการบริหาร จัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องควร ได้รับ

การพัฒนา นั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (2547 : 80) กล่าวว่า ในการพัฒนาผู้เรียนนั้นจะต้องชัดเจน ในหลักการของพระพุทธศาสนา แล้วนำมาสู่การปฏิบัติให้เกิดผล สู่จุดหมายที่จะให้ชีวิตของเด็กเป็นชีวิตที่ดีงาม งามงาม มีความสัมฤทธิ์ เป็นประโยชน์ มีความสุขและสังคมก็ร่มเย็น เป็นสุข ส่วนทางด้านร่างกาย ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีการเจริญเติบโตเหมาะสมกับอายุ ไม่ แคระแกร็น หรือไม่อ้วนจนเกินไป มีความรอบรู้ในการเลือกบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อ ร่างกายบนพื้นฐานของความประหยัด มีปัญญาที่จะฝึกให้รู้เข้าใจความมุ่งหมายของการกิน ด้านจิตใจ ชยสาโรภิกขุ (2547 : 20) กล่าวว่า ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มี ศีลธรรมประจำใจ อยู่ ด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน เคารพซึ่งกันและกัน ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียน กัน มีความอดทน ความขยัน ความเมตตากรุณาจิตใจ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อ่อนน้อม ถ่อมตนเรียน รู้บาป บุญคุณโทษ รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม สุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน มีความสุข มีความมั่นใจในชุมชน ด้านสติปัญญา พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิต โต) (2547 : 42) กล่าวว่าผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาด้านสติปัญญา ให้มีศรัทธาที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาแสวงหาความจริง สนใจศึกษาหาความรู้ตลอดชีวิต ที่สำคัญคือมีทักษะ ในการคิดด้วยโยนิโสมนสิการ สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยสติปัญญา ไม่ใช่ความรุนแรง ในการแก้ปัญหา ไม่หาทางออกด้วยการคิดสั้นฆ่าตัวตาย ไม่ก้าวร้าววุ่นวาย ไม่เห็น การทะเลาะ กันเป็นเรื่องของศักดิ์ศรี รู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ และรู้จักใช้วิถีทางพระพุทธศาสนาเป็น แนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ด้านสังคม ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดีมีศีล 5 มี จรรยาบรรณในการประกอบอาชีพที่สำคัญคือเป็นคนรับผิดชอบ ซื่อสัตย์และตรงต่อเวลา รักและห่วงใยบ้านเกิด รู้จักการเป็นผู้ให้แก่สังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยมประชากรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นเยาวชนขาด การพิจารณาและเลือกใช้วัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างเหมาะสม จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านศีลธรรม และสังคม (ปิยะบุตร ชลวิจารณ์. 2547 : ๗) ทุกวันนี้เด็กและเยาวชนไทยมีชีวิตที่เติบโตใน สภาพแวดล้อมที่เสี่ยง เต็มไปด้วยสิ่งล่อแหลมที่เป็นภัย ก่อให้เกิดปัญหาด้านศีลธรรมและ สังคม ชยสาโร ภิกขุ (2547 : 3) กล่าวว่าปัญหาสังคมในโลกเจริญแล้วมีเยอะและไม่มีวันจะ จะหมดไปเพราะความพร้อมทางวัตถุ ปัญหาเสพติดและอาชญากรรมไม่ลดน้อยลง จำนวนผู้ ฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้นอย่างน่าเป็นห่วงทุกปี แม้ในหมู่วัยรุ่นก็เกิดโรคจิต โรคประสาทมากขึ้นจนน่า ตกใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นอาการของสังคมที่หลงทางและอารยธรรมที่ถึงจุดตัน เมื่อสังคม ไหนเป็นอย่างนี้ คนจำนวนหนึ่งมักจะกลับไปหาของเก่าคือศาสนาประจำชาติเป็นที่ยึดเหนี่ยว ทางจิต ซึ่ง สรวุฑ จิตบุญมี (2543 : 1) ได้กล่าวว่า “ความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็น

ค่านิยมผู้วัดดู ทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกวัน ทำให้มนุษย์ละทิ้งความชอบธรรม เห็นความคิดในเรื่องคุณธรรมเป็นของธรรมดา ที่ปุถุชนสามารถทำได้ หากปล่อยให้สภาพ เช่นนี้ยังคงเกิดขึ้นเป็นประจำย่อมทำความเสื่อม โทรมมาสู่สังคมและระบบ จะเป็นปัญหาที่ยาก ยิ่งต่อการแก้ไขในอนาคต” ดังที่ ประเวศ วะสี (2535 : 29-30) ได้กล่าวถึงปัญหาของสังคมไทย ไว้ที่น่าสนใจว่า ทั้ง ๆ ที่เป็นเมืองพุทธ แต่ความเสื่อมทางศีลธรรมเกิดขึ้นเต็มประเทศไปหมด เช่น การเอารัดเอาเปรียบ การโกหกหลอกลวง เจ้าเล่ห์ หมกเม็ด การกดขี่สตรีเพศและเด็ก การฉ้อฉลคอร์รัปชัน ประเทศไทยได้สะสม ความไม่ถูกต้องไว้ในสังคมมากขึ้น ๆ ถ้าปล่อยให้ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมเกิดขึ้นและดำเนินอยู่เช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศชาติในอนาคต ดังนั้นทุกฝ่ายจึงควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การดำเนินการในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การทำให้เยาวชนหันมาใช้วิถีทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การปลูกสติให้เกิดขึ้นกับเยาวชน จึงเป็นสิ่งจำเป็นและต้องรีบกระทำเพื่อให้ประเทศชาติได้พัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม อติศัย โพรธารามิก (2547 : 5) ให้ความเห็นว่าประเทศไทยเป็นดินแดนสำคัญที่ควรจรรโลงคุณค่าของพระพุทธศาสนาให้ชาวโลกรับรู้ เพราะประเทศไทยมีพระเถระที่ควรแก่ การกราบไหว้บูชาอยู่ทั่วทุกพื้นที่

โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นโครงการที่จะนำสังคมให้ ฟื้นฟูสู่ความเป็นไทย ดังเช่นในอดีตคือมีการโน้มนำโรงเรียนเข้าประสานกับพระเถระ เป็นการหวนคั้นของบ้าน วัด โรงเรียน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมอย่างยั่งยืน โดยขณะที่นักเรียนอยู่ที่บ้าน พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และคนในสังคม ต้องเป็นผู้ที่ต้องคอยสอดส่องดูแล อบรม ให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตน ให้อยู่ในกรอบของสังคม ส่วนวัดก็มีพระสงฆ์คอยเทศนาสั่งสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนมีคุณครู คอยพรีาสอน ปรับพฤติกรรมของนักเรียนให้เหมาะสม พระเดชพระคุณ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (2547 : 13) กล่าวว่า ฝ่ายพระเถระานุเถระและ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ จึงมีส่วนสำคัญมากในการที่จะเพาะเลี้ยงให้เยาวชนเด็กไทยมีความงดงามดังแต่ก่อน แม้จะไม่เทียบเท่า จุดประสงค์สำคัญก็คือรักษาความเป็นอิสระของคนในชาตินั้นเอง ไม่ตกเป็นทาสทางสติปัญญา ลืมว่าไทยเรามีความงดงามอย่างไร โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นแหล่งหนึ่งที่จะทำอย่างนั้นได้ พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต. 2547 : 31) กล่าวว่า แนวทางในการปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาอย่างน้อยต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เพื่อให้เยาวชนได้มีศีล สมาธิ และเกิดปัญญาในการที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้กินเป็น เพื่อให้ร่างกายมีความเจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย กินอย่างมีสติไม่กินมากจนเป็นโรคอ้วนหรือไม่ยอมกินอาหารที่มีประโยชน์เพื่อให้รูปร่างผอมบางซึ่งเป็นที่นิยมของวัยรุ่นใน

ปัจจุบัน เกิดปัญหาในการอยู่ในสังคมเป็น มีทักษะในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัยและมีความสุข เกิดปัญหาในการดูเป็น เลือกลงในสิ่งที่ดีมีประโยชน์เพื่อที่จะได้มีทักษะในการประกอบอาชีพที่สุจริต เกิดปัญหาในการฟังเป็น รู้จักฟังในสิ่งดี เป็นผู้ฟังที่ดี และนำประสบการณ์จากการฟังมาพัฒนา ตนเอง เพื่อการเป็นคนดีที่สังคมต้องการ

สืบเนื่องจากที่กระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุม เรื่อง “หลักสูตรใหม่ เด็กไทยพัฒนา” ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2545 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ให้เกียรติเป็นประธาน ที่ประชุมได้หารือถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด โรงเรียนวิถิพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธได้กำหนดไว้ว่า การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธนั้นจะต้องมีจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลัก ไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่าน การพัฒนา “ การ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ” คือมีปัญหา รู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา อติศัย โพธารามิก (2547 : 5) กล่าวว่า การดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ ถือเป็นแกนหลักของการศึกษา ที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายตระหนักและประจักษ์ว่า นักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการมีการพัฒนา ด้านร่างกาย สีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นทุกขณะชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาที่ไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการสืบต่อ ที่มีลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เผลี่ยฉลาด แกร่งกล้า อดทน เพียรพยายาม คิดเห็น ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ในขณะเดียวกันก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประสานประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างร่มเย็นสันติสุข สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้ขานรับนโยบายโรงเรียนวิถิพุทธโดยให้โรงเรียนในสังกัดสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ มีโรงเรียนต่างๆ สมัครเป็นจำนวน 209 โรงเรียน ตั้งแต่ต้นภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 และเมื่อดำเนินโครงการครบ 1 ปี การศึกษา ควรมีการประเมินโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อให้ได้ทราบถึงบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ว่ามีระดับการปฏิบัติ ปัญหา อุปสรรค และมีข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มหาสารคาม เขต 2 ได้ดำเนินการครบ 1 ปีการศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องประเมิน เพื่อให้
ได้ผลชัดเจน อีกทั้งยังไม่มีผู้ใดประเมินอย่างเป็นระบบซึ่งสามารถทราบปัญหาเป็นรายละเอียด
เขตพื้นที่การศึกษาอย่างชัดเจน ประกอบกับจากการอบรมขยายผลการปฏิบัติกิจกรรมของ
โรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น (ต้นแบบ) พบว่าการดำเนินงานค่อนข้างมีปัญหา

จากที่ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบ โครงการส่งเสริมเครือข่าย โรงเรียนวิถีพุทธของ
สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามหาสารคาม เขต 2 จึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับการประเมิน
โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามหาสารคาม เขต 2 โดยใช้รูปแบบ
การประเมินแบบ CIPP Model เพราะสามารถประเมินได้ครอบคลุม ทั้งด้านบริบท ด้านปัจจัย
นำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมในการดำเนิน
โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ ผู้บริหาร เป็นผู้กำหนดทิศทางการดำเนินโครงการภายใน
โรงเรียนของตนเอง ครูผู้สอน ซึ่งมีส่วนอย่างมากในการผลักดัน ประสานความร่วมมือในการ
ดำเนินโครงการ นักเรียนซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการนี้ และ
ผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ที่จะทราบถึงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของ
นักเรียน ทั้งนี้ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างจะเป็นตัวที่จะสะท้อนผลการดำเนินโครงการได้
เป็นอย่างดีว่า การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ เพราะผู้บริหาร และครูเป็นผู้ที่มี
หน้าที่ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน นักเรียนเป็นผู้ที่ได้รับการ
พัฒนา และผู้ปกครองเป็นผู้ที่จะสะท้อนผลผลิตของโครงการดังกล่าว ผลที่ได้จากการวิจัยและ
ข้อเสนอแนะจะนำไปใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงการดำเนินงาน ตลอด
ทั้งเป็นสารสนเทศที่ใช้เป็นแนวทาง ในการพิจารณาเพื่อดำเนินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธให้
บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

จุดมุ่งหมายการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่ดำเนินโครงการครบ 1 ปีการศึกษา ของปี
การศึกษา 2547 ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง เกี่ยวกับการ
ดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ใน 4 ด้านคือ

- 1.1 ด้านบริบท
- 1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า

1.3 ด้านกระบวนการ

1.4 ด้านผลผลิต

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และ ผู้ปกครอง ตามสถานภาพของผู้แสดงความคิดเห็น และตามขนาดโรงเรียน ที่ดำเนินงานตาม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการและด้านผลผลิต

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง ในโรงเรียนที่ดำเนินงานตาม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวม และรายด้าน

2. ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง ในโรงเรียนที่ดำเนินงานตาม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตาม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต แตกต่างกัน ทั้งในภาพรวม และรายด้าน

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบของการประเมินมีหลายรูปแบบ การจะเลือกใช้รูปแบบการประเมิน แบบใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการ และการนำผลการประเมินไปใช้ ผู้วิจัยได้ศึกษา รูปแบบการประเมินแบบต่างๆ หลายรูปแบบ และได้เลือกใช้รูปแบบการประเมินของ สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam, D.L. 1985 : 110-113) ที่เรียกว่า CIPP Model เป็นกรอบแนวคิด ในการประเมิน ทั้งนี้เพราะครอบคลุมการดำเนินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context Evaluation) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และด้านผลผลิต (Product Evaluation) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบ แนวคิดดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยรูปแบบชิปโมเดล (CIPP model)

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการประเมินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2547
2. ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง ในโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 209 โรงเรียน แบ่งออกเป็น
  - 2.1 โรงเรียนขนาดใหญ่ 51 โรงเรียน
  - 2.2 โรงเรียนขนาดกลาง 91 โรงเรียน

2.3 โรงเรียนขนาดเล็ก 67 โรงเรียน

3. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 170 โรงเรียน โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตาราง Krejcie และ Morgan (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 44-45) ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) เพื่อหาสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างตามขนาดของโรงเรียน และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มตัวอย่างจากประชากรในแต่ละกลุ่ม ได้ดังนี้

3.1 โรงเรียนขนาดใหญ่ 42 โรงเรียน

3.2 โรงเรียนขนาดกลาง 74 โรงเรียน

3.3 โรงเรียนขนาดเล็ก 54 โรงเรียน

รวมทั้งสิ้น 170 โรงเรียน โดยแต่ละโรงเรียน ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง รวมทั้งสิ้น 680 คน

4. รูปแบบการประเมินใช้รูปแบบการประเมินของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, D.L. 1985 : 110-113) ที่เรียกว่า CIPP Model เป็นกรอบในการประเมิน

5. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระ คือ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และขนาดของโรงเรียน ที่ดำเนินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

5.1.1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่

- 1) ผู้บริหาร
- 2) ครู
- 3) นักเรียน
- 4) ผู้ปกครอง

5.1.2 ขนาดของโรงเรียน ได้แก่

- 1) โรงเรียนขนาดใหญ่
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง
- 3) โรงเรียนขนาดเล็ก

5.2 ตัวแปรตาม คือ ระดับความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านต่างๆ คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

ความสำคัญการวิจัย

การประเมินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ปีการศึกษา 2547 ครั้งนี้มีความสำคัญต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องได้นำผลการประเมินโครงการไปใช้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
2. เป็นสารสนเทศของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่จะใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเพื่อดำเนินงานและปรับปรุง โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โครงการที่โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ได้ดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนานักเรียน ทั้งด้านร่างกาย สติ จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแต่ละโรงเรียนได้กำหนดรูปแบบ และกิจกรรมที่เหมาะสมกับโรงเรียนของตนเอง
2. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่ดำเนินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในปีการศึกษา 2547 ประกอบด้วย
3. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
4. ครูผู้สอน หมายถึง ครูหรือพระภิกษุที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
5. นักเรียน หมายถึง นักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
6. ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
7. การประเมินโครงการตามรูปแบบของชิปโมเดล หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์เพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจต่อทางเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งเป็นการประเมินอย่างเป็นระบบ ทำให้ทราบข้อบกพร่องของโครงการที่ควรปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างถูกต้อง โดยการประเมินจะต้องทำทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

7.1 การประเมินบริบท หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับสิ่ง ที่เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแสทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7.2 การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคนหรือบุคคลที่ต้องใช้งบประมาณหรือแหล่งเงินทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อาคารสถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์การประเมินปัจจัยเบื้องต้นจะช่วยให้พิจารณาตัดสินใจว่าโครงการนั้น ๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการบรรลุหรือไม่ และช่วยให้เกิดการวางแผนจัดกิจกรรมของโครงการได้อย่างเหมาะสม

7.3 การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเข้ามาใช้เหมาะสมมากน้อยเพียงไร กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้นเพื่อที่จะนำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.4 การประเมินผลผลิตของโครงการ หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนว่าเป็นไปตามตัวชี้วัดของโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธหรือไม่